

Rals i croats catalans del segle XVI¹

X. SANAHUJA ANGUERA

1. LA MONEDA DE PLATA AL FINAL DEL SEGLE XV

Al final del segle xv, la moneda de plata catalana presentava un panorama força complicat. Fou M. Crusafont, a qui és obligat seguir per aquesta qüestió, que aclarí els punts foscos d'una problemàtica monetària que amarava el conjunt de la vida política catalana del moment.²

Quina era la moneda d'argent en circulació abans del 1493?

Durant la major part del segle xv les monedes de plata en circulació a Catalunya eren, o bé croats retallats («escuats») o bé moneda estrangera (sobretot carlins o pirrals sicilians i napolitans). El perquè d'aquest fet l'hem de buscar en la impossibilitat, per part de les autoritats barcelonines, de fer batre croats, la moneda d'argent barcelonina, en quantitat, i evitar la seva immediata exportació.

El croat català fou innovat per Pere el Gran, l'any 1285. És ben sabut que es tracta d'una moneda de llei d'11 diners i mig (958 mil·lèsimes), d'una talla oficial de 72 croats per marc, i que li correspongué un valor circulatori inicial de 12 diners de tern. Tot i ser batejat primerament amb el nom de barcelonès gros d'argent, hom preferí anomenar-lo croat (a causa de l'empremta del seu revers) fins ben entrat el segle xv. En canvi, des del segle xvi fins al Decret de Nova Planta, el nom més usual per a aquesta moneda fou el de ral català. Davant la impossibilitat de fabricar billó i de fabricar croats, les autoritats catalanes es decidiren a fabricar terços de croat per tal de suplir la manca de moneda quotidiana. La fabricació de terços de croat no devia ser gens rendible, atès que ens consta que part de la seva

1. Vegeu com a complement l'article *Ducats i principats catalans a l'època dels Àustries*, publicat al darrer número d'*Acta Numismatica*, p. 105-133.

2. M. CRUSAFONT, *Barcelona i la moneda catalana*, Barcelona, 1989, p. 152-158.

fabricació es feia repercutir sobre els canvistes (doc. 1). Crusafont ha assenyalat les dificultats polítiques que sorgiren a l'hora d'aplicar mesures de redreç durant la segona meitat del segle XV.

Cap el 1493, els documents ens assabenten que la moneda de plata havia desaparegut de la circulació (doc. 3).

El redreç monetari de Ferran II es gestà durant els anys 1493 i 1494. El 4 de novembre de 1493 es publicà la Reial Pragmàtica que regulava la fabricació i circulació de la moneda d'or i d'argent.³ Un any després, una segona pragmàtica ordenava la continuïtat de la fabricació de moneda de billó i establia definitivament la paritat d'un croat per 24 diners, a partir d'aleshores de llei u i mig.

En l'article precedent sobre la moneda d'or ja vàrem comentar que la pragmàtica del 1493 no naixia amb la intenció de regular l'inici de la fabricació dels principats d'or sinó, precisament, regular el retorn a les encunyacions de moneda de plata. També creiem que la resolució d'adoptar la llei d'u i mig per al billó es prengué simultàniament a les Corts del 1493 per bé que no es considerà com a definitiva fins l'any següent, segurament després d'un període establert de prova.

La reforma consistí a aplicar l'esmentat canvi de llei en el billó i obligar momentàniament la circulació de la moneda de plata a pes. El que es pretenia era evitar que els croats es continuessin retallant però també deixar sense efectivitat el valor oficial de canvi de 18 diners per un croat. No coneixem el for establert per poder valorar la moneda de plata a pes, però segurament devia acostar-se al valor de 24 diners per un croat sencer, que era el preu de mercat cap el 1493 i que acabaria sent el valor oficial de canvi un cop aprovat el canvi de llei dels diners.

2. CROATS IMMOBILITZATS A NOM DE FERRAN II (1493-1584)

2.1. Identificació

El redreç de 1493 marca l'inici del batiment de croats a nom de Ferran II. Ara bé, fins quan es van batre croats a nom de Ferran el Catòlic?

J. Botet, estranyat de no trobar monedes barcelonines a nom de Carles I, cregué que la moneda de plata que circulava a Catalunya durant el segle XVI era la castellana.⁴ Gil Farrés, creia que el més probable era que, a Catalunya, hom continués utilitzant la moneda de plata autòctona, de regnats anteriors. M. Crusafont es fixà en la circulació de moneda de plata a la Catalunya del segle XVI i arribà a con-

3. AHCB, Consell de Cent, *Diversorum I*, f. 197; ACA, reg. 3601, f. 101v-103; J. SALAT, *Tratado de las monedas labradas en el principado de Cataluña*, vol. 2, doc. LVII; J. BOTET, *Les monedes catalanes*, vol. 2, p. 321-22, doc. LXXXI.

4. J. BOTET, *Íbidem*, vol. 3, p. 33.

clusions semblants a les de Gil Farrés: establí que la moneda castellana circulava en abundància, però sobretot en forma de múltiples de ral.⁵

La qüestió pendent era determinar en quina data havien estat fabricats els darrers croats que circulaven a Catalunya durant el segle XVI i si la seca de Barcelona havia renunciat a monedar argent a partir d'una determinada data. En cercar aquestes respostes ens hem trobat amb una sorpresa: l'any 1584 encara es batien croats a Barcelona amb l'empremta tradicional, és a dir, amb el retrat de Ferran el Catòlic. Des del 1969 es coneixien croats a nom del rei Catòlic que duïen la data 1545, i per aquesta circumstància hom havia acceptat que durant el regnat de Carles I s'havien fabricat, segurament en poca quantitat, monedes amb el tipus immobilitzat. Ara bé, la nova data final per al batiment de croats a nom de Ferran el Catòlic, el 1584, supera amb molt les hipòtesis proposades pels estudiosos. Concretament, hem documentat que entre 1561 i 1584 (durant el regnat de Felip I) la seca de Barcelona encunyà 40.335 marcs,⁶ equivalents a poc menys de tres milions de croats encara a nom de Ferran el Catòlic.⁷

2.2. Volum de fabricació

No disposem de dades que ens assabentin del volum de moneda de plata fabricada a Barcelona durant el segle XVI. L'evidència numismàtica ens assenyala una molt abundant fabricació de moneda a principi de segle. Només hem retrobat les dades relatives a la fabricació de croats entre 1561 i 1584, en una època en la que l'argent castellà ja s'havia convertit en quelcom d'habitual a la circulació monetària catalana.

QUADRE 1⁸. Croats fabricats a Barcelona (1561-1584)

1561	2.715 marcs	1568	0 marcs
1562	5.878 marcs	1569	0 marcs
1563	7.200 marcs	1570	1.304,5 marcs
1564	2.651 marcs	1571	2.128 marcs
1565	3.590 marcs	1572	946 marcs
1566	2.714 marcs	1573	2.468 marcs
1567	0 marcs	1574	0 marcs

5. M. CRUSAFONT, *Història de la moneda catalana*, p. 106

6. ACA, Mestre Racional, Seca de Barcelona, vol. 2007.

7. La documentació és força clara en el fet que els primers croats a nom de Felip no es van començar a encunyar fins el 1595 (vegeu més endavant, apartat 4). D'altra banda, els croats de Felip II sense data que apareixen repertoriats en alguns catàlegs no semblen existir.

8. Font: ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, Seca de Barcelona, vol. 2007.

QUADRE 1. Croats fabricats a Barcelona (1561-1584)

1575	918 marcs	1580	297,5 marcs
1576	1.032 marcs	1581	1.509 marcs
1577	0 marcs	1582	762 marcs
1578	732 marcs	1583	0 marcs
1579	3.042 marcs	1584	447,5 marcs

Si prenem les dades per dècades:

QUADRE 2

1561-70:	2.605 marcs anuals
1571-80:	1.156 marcs anuals
1581-84:	680 marcs anuals

De la mateixa època disposem de les dades relatives a la fabricació de moneda a les seques castellaness. Entre 1567 i 1584, s'hi bateren les següents quantitats arrodonides de marcs castellans en forma de rals:⁹

QUADRE 3

Sevilla:	7.400.000 marcs castellans de rals talla 67
Toledo:	491.000 marcs
Valladolid:	+286.000 marcs
Granada:	+204.000 marcs
Segòvia:	100.000 marcs
Conca:	37.000 marcs

mentre que a:

Barcelona:	15.587 marcs catalans de talla 72.
------------	------------------------------------

És a dir que, almenys en aquesta època, la producció de moneda d'argent a Barcelona era molt reduïda en comparació amb la producció de les seques castellaness, i insignificant en comparació amb la seca de Sevilla, receptora de l'argent americà. Cal recordar que bona part de la producció castellana es dirigia vers els múltiples de ral (peces de dos, quatre i vuit).

9. G. MURRAY, «Guía de las cantidades acuñadas en las cecas castellaness: I. Felipe II — plata y oro», a *Numisma*, 1995, n. 236, p. 203-239. Hem prescindit de les dades relatives a Burgos, molt incompletes.

2.3. Circulació de la moneda de plata castellana

La presència de moneda castellana d'argent al circulant monetari català del segle XVI és una qüestió generalment acceptada. Les dades de fabricació de moneda a la Península, que acabem de mostrar, confirmen la facilitat amb la qual la moneda castellana s'hauria pogut introduir a Catalunya.

A Castella, la plata va començar a arribar en quantitat a partir de 1520 i sobretot des de 1560, després que el 1545 es descobrís Potosí.¹⁰ Les seques castellanes iniciaren una abundant fabricació de múltiples de ral (peces de dos, de quatre i de vuit) que s'introduïren per Catalunya. Les seques catalanes s'aprofitaren d'aquest flux i decidiren que no calia fabricar múltiples de ral propis, sinó aprofitar els que venien de Sevilla a bon preu.

L'expansió de la moneda castellana també deu ser una de les causes del recurrent problema de la continuada exportació de la moneda de plata catalana durant el segle XVI. Els documents esmenten sovint la manca de moneda de plata en circulació (docs. 11, 15 i 16). Per tal de remediari-ho, les autoritats barcelonines havien considerat en més d'una ocasió la possibilitat de modificar les característiques dels rals catalans i/o d'acceptar la moneda a pes a la Taula de Canvi (docs. 13, 14, i 16). En canvi, tan sols s'aconcentaren, a partir dels anys setanta, amb la reconversió de la moneda castellana de plata en moneda autòctona (doc. 18).

Ara bé, és plausible pensar que el gruix de moneda castellana no arribés massivament a Catalunya abans del 1550. Alguns indicis en ho fan pensar. Per exemple, quan el 1493 es parla d'una manca evident de croats en circulació, els esments de moneda forània es refereixen encara molt minoritàriament a la moneda castellana. El conjunt de moneda de plata del tresor de Sant Pere de Rodes, datable abans del 1520, conté una presència testimonial de rals castellans (dues peces entre 292). Els altres dos tresors de moneda que tenim documentats al segle XVI, el de Valls i el de Sant Feliu de Guíxols, contenen una elevada proporció de moneda castellana, però ja són de datació posterior al 1560. El primer procés que coneixem contra un acusat de falsificar peces de dos i de quatre rals castellans data del 1568 (doc. 17).

La documentació generada pel Consell barceloní abans del 1553 (doc. 15) tampoc no fa massa referència a la moneda castellana en circulació. En canvi, altres monedes estrangeres de plata sí que surten esmentades a la documentació del segle XV, fins i tot de manera reiterada. Així, les monedes franceses gaudiren d'una abundant presència al nostre país, sobretot a la zona dels Pirineus i també a l'àrea de Lleida (doc. 12). La documentació municipal de Lleida i Cervera, per exemple, esmenta sovint la presència de testons en el circulant del moment. Aquests testons són les monedes de plata franceses encunyades en abundància

10. E.J. HAMILTON, *American Treasure and the Price Revolution in Spain 1501-1650*, Cambridge, Mass. 1934, p. 40; MURRAY, *Íbidem* p. 230.

per Francesc I, i no s'han de confondre amb els rals de vuit castellans que, a partir del segle XVII, prendran el mateix nom.¹¹

El canvi oficial de la moneda de plata que circulava a Catalunya durant el segle XVI el podem extreure també de les dues sentències del Reial Consell d'Aragó (del 1557 i 1563), que ja varem donar a conèixer a l'article precedent sobre la moneda d'or:

1 ral castellà: 34 maravedís

1 ral barceloní: 31'25 maravedís

1 carlí napolità = 1 ral català

1 ducat de plata napolità = 10 rals catalans

1 tarí sicilià = 1 ral català

De tota manera, l'any 1553 el Consell barceloní havia ordenat que la Taula de Canvi acceptés els rals catalans, castellans, i aragonesos al mateix preu (doc. 15). Aquesta disposició del 1553 ens pot assabentar de l'època en la qual la moneda castellana aconsegueix una presència abundant en el circulant català.

Els testons francesos, segons els acords lleidatans, circulaven al preu de cinc sous l'any 1598, un sou menys del que acostumaven a circular en el passat.¹²

3. LA SECA DE PERPINYÀ

Com en el cas de l'or, les dades conegudes relatives a la seca de Perpinyà són ben poques. Sembla que durant el regnat de Ferran II la seca fabricà força moneda de plata i, potser durant un espai prolongat de temps. Aquesta darrera hipòtesi ens la fa creure el fet que existeixen croats rossellonesos amb bust jove i amb bust ancià del monarca, circumstància que no succeeix a Barcelona.

En canvi, les emissions no semblen haver-se perllongat més enllà del 1520, segons consta a la documentació dels comptes de la seca perpinyanesa.

4. ELS CROATS BARCELONINS A PARTIR DE 1595

Cap el 1592 s'inicià un redreç de la Taula de Canvi destinat a aprofitar millor els recursos en forma de moneda de plata que ingressaven en aquesta. Un any abans, el Consell de Cent havia acordat una fabricació de 100.000 lliures de croats

11. M. CRUSAFONT, *Pesals monetaris de la Corona catalanoaragonesa*, 1999, p. 156-157.

12. M. CRUSAFONT, *Íbidem*, doc. 115.

(doc. 20), que va haver de quedar en suspens fins quatre anys més tard, el 1595. L'esmentat redreç del 1592, pel que fa a les monedes, consistia que quan hi hagués necessitat de treure moneda, es traguessin primer les peces de plata i els menuts més curts i es guardessin les peces d'or i els rals castellans de vuit, quatre i dos, que no podien ser lliurats sense el consentiment dels cinc consellers i els dos taulers, i també que cada any, de les peces de vuit i quatre rals castellanés depositades a la Taula, se'n destinessin 12.000 lliures per a fabricar rals catalans, 4.000 per a fabricar sous, i 1.000 per a fabricar sisens (docs. 21 i 22). Amb aquestes mesures les autoritats barcelonines pretenien encetar oficialment una nova política monetària que, a imitació dels especuladors que perseguia, intentava aprofitar-se al màxim del flux constant de moneda castellana. Per tal d'enllestir la nova fabricació els experts acordaren canviar, per primer cop en cent anys, les empremtes dels croats de plata. A partir de l'inici del batiment, el 1595, els nous rals o croats durien ja el bust de Felip I (II) i també la data. Precisament, pocs anys abans, el 1588, el rei ordenava gravar els encunys de les monedes amb la data de l'any en curs.

L'any 1595 es produí una anècdota curiosa (doc. 23). El personal de la Taula de Canvi de Barcelona havia preguntat al Consell el perquè de la diferència de pes —aproximadament un 10 %— entre la moneda castellana que es lliurava a la seca i la moneda catalana que s'encunyava de nou. El Consell, degudament assessorat, havia respost que era degut al fet que la moneda castellana era batuda amb una llei inferior a la catalana, i per això duia més escòria que la catalana. És sorprenent que aquesta circumstància no la coneguessin els oficials de la Taula de Canvi, que eren els encarregats de rebre i valorar acuradament la moneda que hi entrava. No creiem, però, que la confusió narrada fos una constant durant tot el segle XVI. Més aviat creiem que la confusió sorgí, en un moment puntual, pel fet que feia més de deu anys que no es fabricaven croats catalans, i segurament feia unes quantes dècades que no se'n fabricaven en abundància i que no circulaven amb normalitat. La feble circulació de la moneda catalana de plata, conjuntament amb la invasió total de la moneda castellana, devien ser les causes que, l'any 1595, els responsables del control de la moneda no recordessin les característiques diferenciadores de cadascuna de les monedes. És cert que força anys abans, el 1553, el Consell barceloní havia ordenat prendre els rals castellans i els catalans al mateix preu (doc. 15). Aquesta darrera circumstància es podria explicar pel fet que la moneda catalana hagués pràcticament desaparegut de la circulació en aquell moment.

Els croats i mitjos croats batuts l'any 1595 són els que duen la data i el retrat de Felip I. L'artista gravador de les matrius fou l'argenter Felip Ros (doc. 25), el mestre de seca era Miquel Calaf, que havia substituït Miquel Maduixer pels volts del 1593, mentre que Antoni Àngel Gili actuava com a gravador dels encunys de la seca (doc. 24). Tot i que els acords preveïen una fabricació constant de sisens o quarts de croat, el cert és que sembla que aquests no s'encunyaren fins l'any 1609, i aleshores en quantitats testimonials.

Fins l'any següent, el 1596, ens consta que només s'havien batut unes 7.000 lliures entre croats i sous (doc. 26). La fabricació, de manera lenta, però constant, s'allargà indefinidament fins ben entrat el segle XVII, aleshores alençant la fabricació amb martell amb la innovadora fabricació amb molinet.

Cap el 1600 el croat barceloní continuava oficialment inalterable de llei i de pes des dels seus inicis l'any 1285: 72 peces per marc i llei d'11 diners i mig (958 mil·lèsimes).

5. ORDENACIÓ I CLASSIFICACIÓ DE LES MONEDES

5.1. Criteris

Tal com vàrem plantejar a l'article sobre la moneda d'or del segle XVI, la part més difícil és la d'ordenar cronològicament les monedes que coneixem. Ara creiem que a Barcelona no s'havia fabricat cap croat abans del 1493, però ja sabem segur que se'n fabricaren fins l'any 1584. Podem establir un ordre cronològic de les distintes emissions de croats barcelonins i perpinyanesos? Si bé no definitivament, com a mínim, ens hi acostarem. Alguns dels criteris que hem seguit per tal de fer l'ordenació són els mateixos que ja vàrem proposar a l'article sobre la moneda d'or del segle XVI.

5.1.1. Antoni Badia i el tresor de Sant Pere de Rodes

Per tal d'acurar la seriació del croat de plata català del segle XVI comptem amb dos punts de partença utilíssims: l'obra ingent d'Antoni Badia¹³ i el tresor de Sant Pere de Rodes.¹⁴

Badia estudià i catalogà un conjunt de 274 croats i divisors a nom de Ferran el Catòlic. N'establí vint-i-quatre tipus segons el valor i les varietats en la llegenda, el retrat, etc., de les monedes. La seriació tipològica de Badia també pretenia seguir una seriació cronològica. El catàleg de Badia ens proporciona una sòlida base, malgrat que alguns dels seus aspectes concrets siguin discutibles.

El tresor de Sant Pere de Rodes, la datació del qual no és segura,¹⁵ conté croats

13. A. BADIA, *Catàleg dels croats catalans*, Secció Numismàtica del Cercle F. i N. de Barcelona, 1969.

14. El tresor de Sant Pere de Rodes ha estat publicat recentment per Maria Clua i Teresa Marot: *El tresor de Sant Pere de Rodes. Una ocultació de monedes d'or i de plata a l'inici del segle XVI*, MNAC, Barcelona, 1999. Per a l'ordenació que busquem hem descartat els altres dos tresors coneguts del segle XVI, el de Valls i el de Sant Feliu de Guíxols, de cronologia més tardana.

15. Les autores de l'estudi del tresor apunten el període 1520-1535 com a data d'ocultament. Ara bé, no és forçós que el conjunt de monedes d'or i el de monedes de plata, dispers quant al contingut, corresponguin a una mateixa data de formació i ocultació. D'altra banda, en l'article precedent sobre els principats i ducats del segle XVI jo havia acceptat la

barcelonins de tots i de cadascun dels primers cinc tipus de croats descrits per Badia i també exemplars dels quatre primers tipus de croats de Perpinyà. Tots convindrem, doncs, que:

Els cinc primers tipus de Barcelona i els quatre primers tipus de croats perpinyanesos descrits per Badia han de ser *necessàriament* anteriors a la data d'ocultament del tresor de Sant Pere de Rodes, i la resta de tipus poden ser *possiblement* posteriors.

Quins són els tipus que descriu Badia? En línies generals són:

Barcelona

Tipus I a IV. Conformen un conjunt de croats molt similars entre si, les característiques principals dels quals són un retrat jove del monarca, amb cabells més o menys ondulats, la presència de dos punts sobre la corona reial, i la llegenda Barcknona al revers. Cal advertir, però, que discrepem de la diferenciació d'aquests quatre primers grups que proposa Badia. Ho comentarem de seguida.

Tipus V. Es tracta d'uns croats força rars que presenten un retrat no tant jove i quatre punts sobre la corona reial, que és de cinc florons segurament perquè l'autor dels encunys es va confondre amb les corones utilitzades per als principats.

Perpinyà

Tipus XXI a XXIII. Són quatre grups de croats, distints entre si, però que tenen una característica similar: la presència d'un retrat reial jove.

I els que no apareixen a Sant Pere de Rodes:

Barcelona

Tipus VI a VIII. Es caracteritzen principalment per tenir dos glòbuls sobre la corona, i no pas dos punts. El tipus VI és un retrat que s'ha definit com a renai-xentista, amb els cabells molt fins. El tipus VII, que és el més corrent dels tres, és un retrat més neutre, a vegades adjectivat com a adust. El tipus VIII és un retrat més tosc, amb els cabells llisos.

Tipus Xa. Són croats escassos, d'un estil molt tosc, que duen la data (1545) sobre la corona de l'anvers.

Tipus Xb. Croats semblants als anteriors però que no duen la data.

data d'ocultament del 1520 per al conjunt de monedes d'or atès que al tresor no apareixia cap doble principat a nom de Joana i Carles i que la moneda que assenyalava la cronologia límit de l'ocultament era un escut d'or de Francesc I batut entre 1516 i 1540. Com he dit, però, la datació dels dos conjunts pot ser diferent, segurament més reculada pel que fa al de la plata.

Perpinyà

Tipus XXIV. És un grup de croats que duen un retrat ancià del monarca.

5.1.2. Els retrats de Ferran el Catòlic

En descriure els tipus de Badia que apareixen al tresor de Sant Pere de Rodes ens adonem de la importància de l'estil del retrat de Ferran II que apareix a les monedes.

En l'article sobre la moneda d'or del segle XVI ja havíem proposat una catalogació cronològica de les monedes a partir de l'evolució dels retrats de Ferran II. Pensem que les monedes intenten reflectir un retrat realista de Ferran II fins a la mort d'aquest (el 1516) i que després hom utilitza retrats idealistes per empremtar a les monedes immobilitzades. L'ordenació dels retrats no ens pot assabentar de dates exactes, sinó més aviat d'etapes consecutives, i tampoc no és segur que el canvi de retrat s'apliqui simultàniament en les monedes d'or, d'argent i de billó. Nogensmenys, la nostra proposta d'ordenació de la moneda de plata és la següent:

Retrats joves i adults:	1493-c.1510
Retrats ancians:	c.1510-c.1516
Altres retrats pòstums:	c.1516-1584

Entre els retrats pòstums o idealistes distingim quatre tipus, que els anomenarem de la següent forma:

- retrat renaixentista: només s'utilitza en croats.
- retrat neutre o adust: apareix en croats i en mitjos.
- retrat de cabells llisos: apareix només en croats.
- retrat tosc: apareix en croats i en mitjos.

En els croats de Perpinyà també s'adverteix una evolució en el rostre del monarca. Així, el tipus XXIV de Badia mostra un bust ancià semblant a l'utilitzat en els principats de Barcelona que ja duen l'escut de Granada i, per aquesta circumstància, sembla lògic pensar que també foren encunyats durant el regnat de Ferran el Catòlic. Aquest tipus de croat no apareix a Sant Pere de Rodes. Això podria tractar-se només d'una casualitat, però també podria voler dir que al tresor de Sant Pere de Rodes, pel que fa a la plata, li correspon una data d'ocultament més reculada (cap el 1510) de la proposada.

5.1.3. La llegenda del revers

Els croats de Barcelona i els seus divisors duen la llegenda CIVITAS BARCINONA al revers, escrita de diferents maneres, però sempre en lletra gòtica. La seqüència de llegendes no desdiu la seqüència de retrats que hem proposat:

Retrats realistes:	Barknona (els croats, mitjos i quarts)
Retrat renaixentista:	Barcinona
Retrat neutre:	Barcnnona (els croats) Barcnnona, Barcknona i Barcinona (els mitjos)
Retrat de cabells llisos:	Barcnnona
Retrat tosc:	Barcanona (<i>c</i> invertida en els croats i <i>c</i> normal en els mitjos)

Malauradament, no podem contrastar aquesta seqüència amb les llegendes que apareixen a les monedes coetànies d'or i billó. Les primeres no fan referència a Barcelona i, a més, acostumen a estar escrites amb lletra llatina. Els diners de billó de Ferran II duen la llegenda **Baqinona**, que no apareix en cap moneda de plata. Els diners de Joana i Carles, fabricats a partir de 1519 duen la llegenda **Barcknona**, però no semblen tenir relació amb cap moneda de plata del moment.

5.1.4. La correspondència entre croats, mitjos i quarts

Un altre criteri és el de proposar que cada croat pot tenir un o dos divisors que pertanyin a la mateixa emissió.

Un cop identificats els diferents retrats i llegendes que apareixen als croats, hem elaborat una taula per tal d'encabir-hi tots els tipus coneguts:¹⁶

<i>Croat</i>	<i>Mig croat</i>	<i>Quart de croat</i>
Badia I-IV	Badia XV	NO
Badia 669	Badia XIIIId i XIV	Badia XVII
Badia V i 715	NO	NO
NO	Badia XI	Badia XVIII i Badia 905
NO	Badia XII	Badia XIX i Crus. 1149
Badia VI	NO	NO
Badia VII	Badia XIIIa, b i c	NO

16. A part del catàleg de Badia, també hem recorregut al de M. CRUSAFONT. *Acuñaciones de la corona catalanoaragonesa y del reino de Navarra*, Madrid, 198x.

<i>Croat</i>	<i>Mig croat</i>	<i>Quart de croat</i>
Badia VIII	NO	NO
Badia Xa	Crus. 1168	NO
Badia Xb	NO	NO

Discrepem amb Badia sobre l'adscripció d'algunes de les peces d'aquesta taula:

- Els croats núm. 669 tenen el mateix retrat que els sisens tipus XVII i, per tant, cal diferenciar-los dels altres croats del tipus I.
- Els mitjos croats XVIII no haurien de correspondre al tipus XIII, ja que els retrats que duen són prou diferents i poden relacionar-se amb els croats del tipus VII.
- El sisè descrit per Badia amb el núm. 905 presenta un bust del tipus XVIII i no del tipus XIX. Li correspon, per tant, un subgrup propi, atès que és l'únic exemplar conegut d'aquest bust que du la **B** al revers.

De seguida, ens adonem d'una cosa curiosa. Totes les emissions de quarts de croat es corresponen a una altra de mitjos croats però, en canvi, no sempre es corresponen a una emissió de croats. És a dir, que és possible que la seca de Barcelona, en un període concret, aturés la fabricació de croats però que continués fabricant divisors. Podria haver passat això? Creiem que sí, almenys ho proposem com a hipòtesi de treball. Entre el 1508 i el 1519 el país es va quedar sense moneda menuda a causa del rebuig popular. La seca de Barcelona va haver d'aturar la fabricació de diners i contramarcar els que circulaven (en cas de ser autèntics) amb una «B». Fou aleshores que algunes poblacions com Caldes de Montbui, Girona, o Vic, es decidiren a fabricar moneda pròpia. La nostra hipòtesi és que, tal com havia passat cent anys abans, la manca de moneda de billó en circulació obligués a la fabricació de moneda de plata divisionària per tal de facilitar les petites transaccions, al mateix temps que encarí i frenà la fabricació de croats sencers.

Per tant, entre 1508 i 1519, la seca de Barcelona es podria haver vist obligada a fabricar poca quantitat de croats, però sí a fabricar abundants mitjos i quarts. Aquesta hipòtesi es veu afavorida per la circumstància que bona part dels mitjos i quarts de croat als quals fem al·lusió presenten un retrat reial semblant als retrats dels darrers principats de Ferran II.

5.1.5. Altres marques: la «B» als sisens

A Barcelona, les marques més destacables són les «B» que apareixen en els quarts de croat. Tots els quarts duen una **B** a l'anvers, i alguns d'aquests també la

duen al revers, al centre de la creu. Els que duen la **B** en el revers són els que presenten el retrat de Ferran II que hem anomenat d'ancià.

Quin és l'origen d'aquesta **B**? El 1508 es contramarcaren els menuts en circulació amb una **B**. El 1513, Ferran II pretenia fabricar diners de tern que havien de dur, precisament, una **B** al revers. Finalment, quan la seca de Barcelona reemprengué l'emissió de diners menuts l'any 1519, encunyà peces amb la **B** al revers. És a dir, que totes les notícies de la primera meitat del segle XVI que esmenten la **B** com a garantia de la moneda barcelonina ens remeten al període 1508-1519. No és del tot descartable, doncs, que els primers quarts, els que només duen la **B** a l'anvers, es comencessin a fabricar l'any 1508 o 1509, i que els que duen la **B** al revers es comencessin poc després del 1513. Aquesta possibilitat coincideix amb els assaigs d'ordenació que hem fet anteriorment i fins i tot els referma.

5.2. Catàleg bàsic

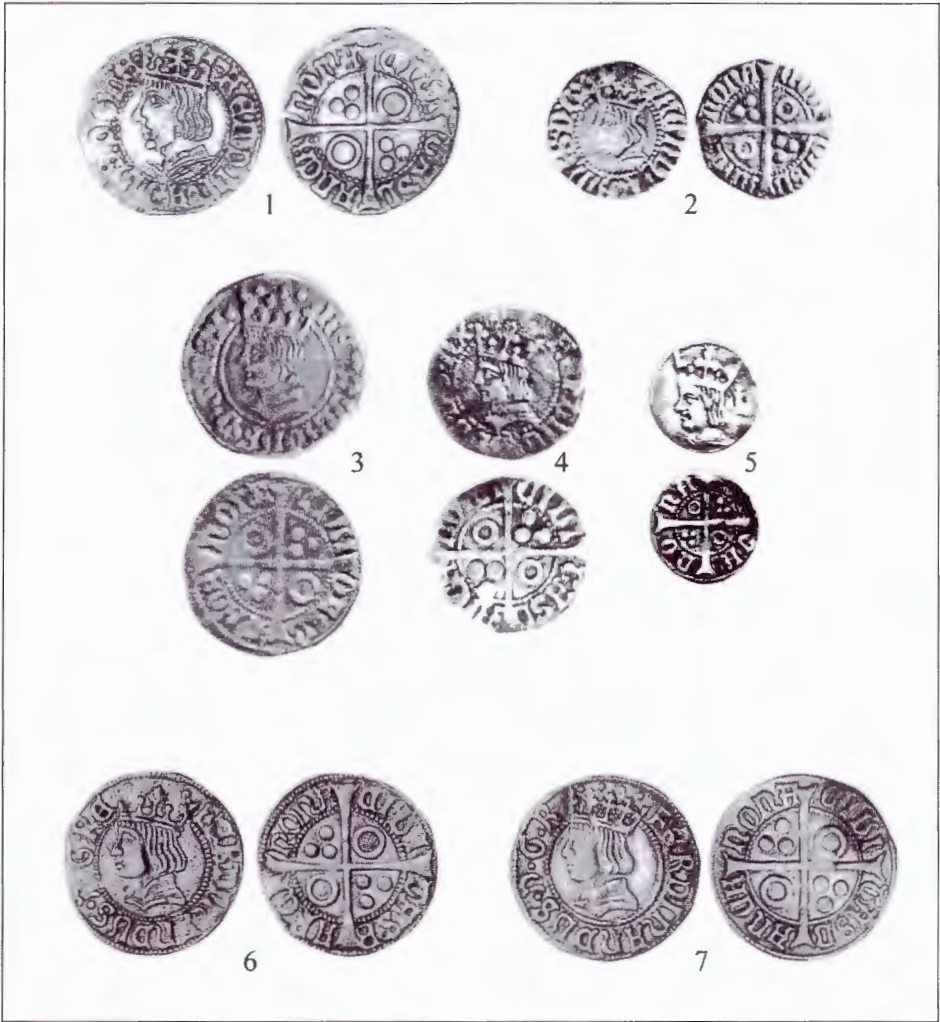
Amb aquests criteris hem elaborat un catàleg. Hem volgut millorar la catalogació de la moneda de plata catalana del segle XVI, però som conscients que l'aparició de nous documents o de nous tresors pot fer canviar l'ordre que proposem.

El que sembla indiscutible és que els croats del primer grup que hem distingit foren encunyats en vida de Ferran II.

Per tal d'oferir una millor visió de conjunt hem inclòs la reproducció de les monedes d'or que, segons creiem, foren encunyades coetàniament amb les de plata.

SECA DE BARCELONA

1r Grup Retrats realistes Dos punts sobre la corona dels croats (1493-c.1510)			
<i>Valor</i>	<i>Observacions</i>	<i>Font</i>	<i>Imatge</i>
Croat	Retrat jove, estil medieval	Badia II	1
Mig croat	Semblant	Badia XV	2
Croat	Retrat jove, estil modern	Badia 669	3
Mig croat	Semblant	Badia XIII d i XIV	4
Quart	Semblant	Badia XVII	5
Croat	Retrat adult	Badia 715	6
Croat	Semblant, però cinc florons	Badia V	7

Observacions

Hem reunit en un sol de grup un conjunt ampli de croats, d'estils força diferents, però que tenen com a característica comuna dos punts sobre la corona de l'anvers, i no pas dos glòbuls, com en emissions posteriors.

El subgrup de croats d'estil medieval inclou retrats molt variats. Hem escollit un dels tipus més representatius per il·lustrar-lo. La majoria dels croats que Badia classifica dins els tipus I a IV corresponen a aquest mateix grup. El bust d'alguns d'aquests croats recorda, més per la joventut del monarca que no pas en l'estil, els busts dels principats que no duen la magrana a l'escut del revers i que van començar a ser fabricats el 1481 (imatges A, B i C).

Els croats d'estil modern també presenten certa varietat en els retrats, però no tanta com els d'estil medieval. Badia inclogué exemplars d'aquest subgrup barrejats amb els d'estil medieval (tipus I a IV). La peculiaritat més notable és que aquests segons croats es corresponen amb quarts, mentre que no hi ha cap quart conegut que dugui un bust d'estil medieval. El bust d'aquest grup sembla coincidir exactament amb el dels mitjos principats amb bust a l'esquerra (figura D).

Finalment, els croats amb el bust que anomenem adult tenen un estil prou diferent dels anteriors. Badia conegué dos exemplars amb corona normal, els quals inclogué distretament dins el grup IV, i alguns exemplars amb corona de cinc florons, els quals reuní en un grup propi, el V. Els croats amb la corona de cinc florons constitueixen una anomalia. El més segur és que l'artista que creà l'encuny va confondre la corona empremtada als principats amb la que habitualment duïen els croats. Alguns dels principats sense magrana (com per exemple, el de la figura B) tenen un retrat reial semblant a aquests croats.

Tots aquests croats apareixen a Sant Pere de Rodes i, per tant, sembla que són els més antics fabricats a nom de Ferran II. Els croats de bust adult ens refermen en la seqüència cronològica que proposem: Badia només localitzà quatre croats amb aquest peculiar bust, mentre que al tresor de Sant Pere de Rodes n'hi apareixen nou. Si aquests croats van ser encunyats en poca quantitat (com sembla deduir-se de la recerca de Badia), el fet de trobar-ne nou a Sant Pere de Rodes ens fa pensar que la data d'ocultament del tresor no devia estar gaire allunyada de la data de fabricació d'aquests croats.

2n Grup Retrat ancià (c.1510-c.1518)			
<i>Valor</i>	<i>Observacions</i>	<i>Font</i>	<i>Imatge</i>
Mig croat	Retrat ancià	Badia XI	8
Quart	Semblant	Badia XVIII	9
Quart	Igual però amb B al revers	Badia 905	10
Mig croat	Retrat ancià variant	Badia XII	11
Quart	Retrat ancià variant	Crus. 1149	12
Quart	Igual però amb B al revers	Badia XIX	13

Observacions

El retrat que apareix en aquestes monedes, sobretot el de les darreres, recorda el que duen els principats més tardans, els que ja duen l'escut de Granada al revers (figures E, F, G i H). El fet de coexistir sisens amb la **B** al revers amb els dos tipus de retrats ens fa pensar que aquest totes les monedes d'aquest grup s'encunyaren en un espai curt de temps. No hi ha croats de Barcelona amb aquest tipus de retrat, però sí que n'hi ha de Perpinyà.

3r Grup Retrats idealistes Dos glòbuls sobre la corona (c.1518-ab.1545)			
<i>Valor</i>	<i>Observacions</i>	<i>Font</i>	<i>Imatge</i>
Croat	Retrat renaixentista	Badia VI	14
Croat	Retrat neutre o adust	Badia VII	15
Mig	Semblant	Badia XIIIa, b i c	16
Croat	Retrat de cabells llisos	Badia VIII	17

Observacions

Es tracta d'emissions immobilitzades, fabricades després de la mort de Ferran II. Cap d'aquests croats apareix a Sant Pere de Rodes. Es caracteritzen per dur dos glòbuls, en lloc de dos punts, sobre la corona de l'anvers. Els mitjos croats del se-

gon retrat abasten un ampli ventall de varietats. N'hi ha amb dos punts en lloc de dos glòbuls, i n'hi ha amb llegenda **Barcinona** i **Barcnnona**.

En aquesta època l'or ja s'encunya a nom de Joana i Carles (figures I, J, K, L).

4t Grup Estil tosc, amb data (c.1545)			
<i>Valor</i>	<i>Observacions</i>	<i>Font</i>	<i>Imatge</i>
Croat	1545 sobre la corona	Badia Xa	18
Mig	Igual, però 45 sobre la corona	Crus.1168	19

Observacions

La data 1545 s'ha de prendre com la data de fabricació dels encunys, però les monedes podrien haver estat batudes uns anys més tard. Només es coneix un exemplar del mig croat d'aquest grup, publicat per M. Crusafont.

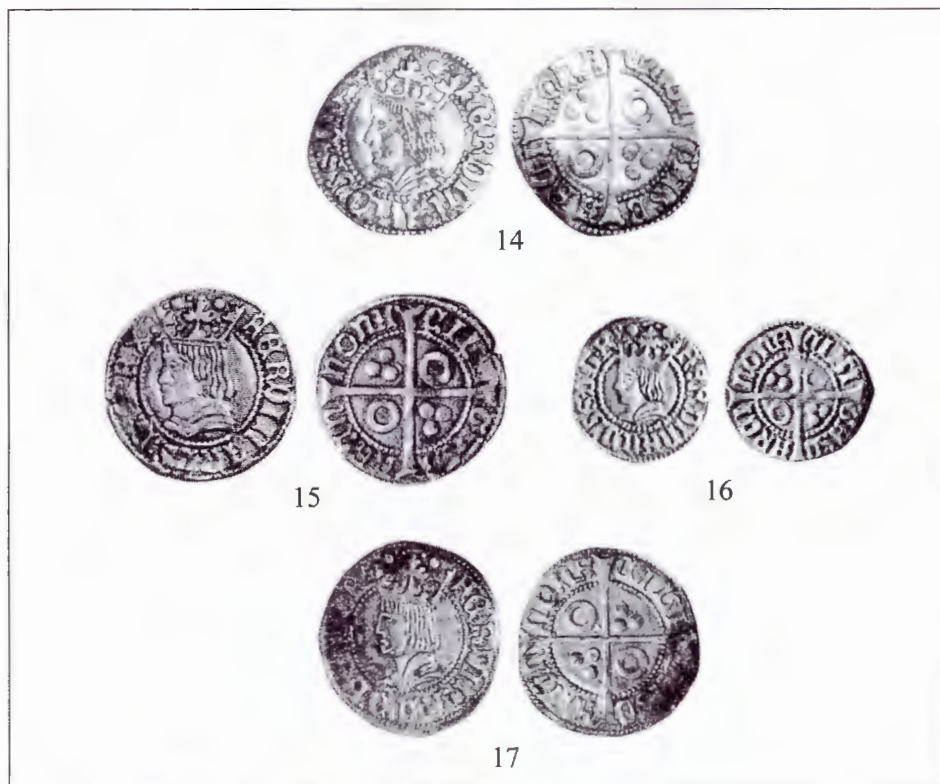
D'aquesta època també coneixem dobles principats que duen data: 1536 i 1542 (figures M i N).

5è Grup Estil tosc, sense data (c.1545-1584)			
<i>Valor</i>	<i>Observacions</i>	<i>Font</i>	<i>Imatge</i>
Croat	Com el grup 4	Badia Xb	20

Observacions

També és possible que les monedes d'aquest grup s'encunyessin simultàniament a les del grup anterior, atesa la seva similitud.

En aquesta època, segurament a partir de la mort de Carles I (1556) o una mica abans, l'or barceloní s'encunyà a nom dels reis Catòlics (figures O i P).

M

N

O

P

6è Grup Retrat de Felip II (1595-1630)			
<i>Valor</i>	<i>Observacions</i>	<i>Font</i>	<i>Imatge</i>
Croat	Amb data	Badia 958	21
Mig	Semblant	Badia 960	22
Quart	Semblant	Badia xxx	—

SECA DE PERPINYÀ

Grup de Perpinyà (1493 - c.1516)			
<i>Valor</i>	<i>Observacions</i>	<i>Font</i>	<i>Imatge</i>
Croat	Retrat jove	Badia XXII	23
Croat	Retrat jove	Badia XXIII	24
Croat	Retrat jove	Badia XX	25
Croat	Retrat ancià	Badia XXIV	26

De Perpinyà coneixem principats amb bust jove (imatge Q) i principats dobles a nom de Joana i Carles, datables entre 1520 i 1530 (imatge R). Els croats amb retrat ancià no apareixen a San Pere de Rodes, circumstància que podria indicar que van ser fabricats a posteriori.

6. DOCUMENTS

1

1460, 17 de setembre. Barcelona

El Consell de 32 barceloní acorda obligar els canvistes de la ciutat a fer fabricar sisens i a distribuir-los en l'exercici del seu ofici.

Item s'i fou posat com era stat mogut entre ells dits consellers per tant que la ciutat e lo poble de aquella fos més habundant en moneda menuda fos donat orde que quescun cambiador hagués a fer batre quescuna setmana certa quantitat de sizens.

Sobre lo fet de batre sizens, havent lo dit consell les dites coses pensades per bones, fou del·liberat que sia feta ordinació que de qui avant quiscun cambiador haie e sia tengut quiscuna setmana fer batre almenys un march d'argent e-n sien fets sizens e tota vegada que canbiaran un florí fasen a donar alguna quantitat (3 sous) dels dits sizens faent-ho en tal manera que lo benefici públich ne sia fet.

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1459-61.

2

1493, 13 de novembre. Barcelona

El Consell barceloní acorda redactar una ordinació per tal d'obligar a fer circular la moneda de plata a pes.

Més hi fou proposat com per causa de la mutació de les monedes novament feta en les Corts per lo senyor rey en la present ciutat celebrades, los pobles restaven torbats sobre la recepció e solutió dels reyalls vells e nactes, no volent aquell rebre en manera alguna de que se seguien molts crits e controvèrsies entre les gents, que era stat pensat si el present Consell era vist ésser feta ordinació e crida que quie dits reyalls, mig reyalls e sizens de Barcelona sien presos en pes e en aquell for que peseran a fi que tothom puixe comprar e vendre e no-s seguesquen los inconvenients que seguir se porien si provehit no y era.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1491-93.

1493, 27 de novembre. Barcelona

Els consellers de Barcelona escriuen als cònsols de Tarragona, que havien demanat moneda, i els responen que no en tenen a l'abast, car a Barcelona no-més corren carlins i rals retallats, i que els rals i menuts que havien fabricat havien fugit cap a Girona i altres parts, on valien més. Per això havien fet crida de prendre els rals a pes i es queixaven que la ciutat perdia molt al batre la moneda i que no podrien abastar de moneda el país.

Molt magnífichs e savis senyors.

Rebut havem una letra per en Francí Fornells, ciutadà de aqueixa ciutat, ab la qual nos demanau de la partida que-s té de donar e pendre monedes e de haver de aquelles a obs dels poblats en la dita ciutat, e que-n dariem al dit Francí Fornells, que ell donaria altra tanta equivalent quantitat. Nosaltres, senyors, partit lo senyor rey de aquesta ciutat sens fer algun apuntament de las dites monedes, jat sia per part de aquesta ciutat ne sia stat per moltes vegades suplicat nos som trobats en grandíssima congosa e perill per no tenir los poblats de aquesta ciutat sinó carlins e reyls tesoriscats, los quals no-ls eren presos a algun for, ha conviengut per ço a nosaltres de fer batre reyls e menuts, e de continent són batuts són aportats en les parts de Girona e de Rosselló a hon dits reyls valen més que en aquesta ciutat. És stada feta crida que tothom haja a pendre reyls tesorischats a pes, e no baste asaciar la voluntat dels dits poblats e si la ciutat haurà arribat de batre lo que té no li és possible més batre per lo desavanç e gran dan que-n reporte la Taula de la dita ciutat. E duptant nosaltres de maior inconvenient per scusació nostra, havem tramès lo síndich a la altesa del senyor rey suplicant-lo de alguna bona e prompte provisió creem li farà, que tal és la sperança que de sa magestat tenim. Pregam vos per ço prengau ab paciència si al dit Francí Fornells no li havem donada de dita moneda que en manera alguna no-ns és possible, car si u fos per obra veeren la voluntat que tenim vers en aquella haguda que haurem la resposta per lo dit síndich nostre, sareu per nosaltres avisats e lavors farem lo que la voluntat nostra nos obliga en fer per aqueixa ciutat.

De Barcelona, a 27 de nohembre any 1493.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de lletres closes*, 1490-1494, f. 144.

Arxiu Històric de Tarragona, Fons municipal de Tarragona, *Correspondència diversa*, top. 7/52.

Citada a: *Rúbriques de Bruniquer. Cerimonial dels magnífichs consellers y regiment de la ciutat de Barcelona*, 5 volums, Barcelona, 1912-1916. Les rúbriques monetàries han estat recollides i numerades per: M. Crusafont, *Barcelona i la moneda catalana*, Barcelona, 1989. n. 68, p. 135.

1493, 12 de desembre. Barcelona

Carta dels consellers de Barcelona a Gabriel Sànchez, tresorer general del rei, en la qual li agraeixen la continuació de la fabricació de moneda de billó i l'assabenten que consideraran la proposta d'alterar la llei dels croats de plata.

M. molt magnífich e de gran providència rebut haviem una letra de la magnificència vostra responsiva a una nostra que feta li haviem sobre la licència del batre menuts. E veem ab aquella la magnificència vostra haver obtenguda licència per poder batre de aquells fins en quantitat de dos mil lliures, fem a aquella les més infinides gràcies que podem. E demés suplicant la clemència divina li plàcie fer-nos gràcia poder-li retribuir lo benefici que procura per aquesta ciutat si aquellas bastaran a la sustentació de la dita ciutat, sinó scriurem a la magnificència vostra franca ferma per part de aquesta ciutat suplicar a la altesa del senyor rey per lo compliment del que serà necessari de aquelles.

Quant al que la magnificència vostra scriu de la diminució de la ley dels croats qui's baten a la secha per causa de la extracció de aquells, nosaltres nos aconsellarem e del que serà delliberat ne scriurem a la magnificència vostra ab la creença que tenim que per aquella serà fet lo que dignament ha acostumat per lo servey de la prefata...

AHCB, Consell de Cent, *Registre de lletres closes*, 1490-1494, f. 148v.

1493, 14 de desembre

Pragmàtica sanció que prohibeix el curs de les monedes falses i retallades i n'ordena llur inutilització. El rei disposa que es publiquin crides a Barcelona i Perpinyà que ordenin, sota pena de 500 florins, que tothom porti aquestes monedes a la Taula de Canvi i Dipòsits de les respectives ciutats per tal de ser tallades i partides.

Josep Salat, *Tratado de las monedas labradas en el Principado de Catalunya*, Barcelona, 1808, vol. 2, doc. LVI.

6

1497, 26 de novembre. Barcelona

El Consell barceloní acorda satisfer a la Taula de Canvi de la ciutat del dany que havia patit amb la moneda retallada que havia pres i recanviat per moneda bona.

AHCB, Consell de Cent, Registre de deliberacions, 1495-1497.

Citat per: *Rúbriques*, n. 70, p. 135.

7

1510, 5 d'abril. Lleida

Els paers de Lleida lliuren uns encunys per a fabricar florins, sisens i mitjos rals falsos, incautats fa poc, al Cort i veguer de la ciutat.

A cinch de abril any mil cinq-cents e deu, lo magnífich mossèn Jordi Miquel, Cort hi veguer de la ciutat de Lleida requirí a micer Joan Ribera e mossèn Pere Siurana e a mossèn Joan Monge, pahés de la ciutat de Lleida, que com en absència sua fossen estats trobats certs cuyns de florins e sisens e migs reals en poder de huns guastans, ensemps ab molta moneda de aran ya fayçonada per a cunyar-se, aquels sien en poder dels pahés, que es donen e cursen dits cunys com deguen en poder seu estar per ser oficial real. E los dits senyors de pahés mandaren li fossen liurats. E lo honorable mossèn Geroni Miralles, síndich, requirí a mi Gaspar Robro, scrivà de la ciutat, que li liuràs carta pública del liurament se fie al dit mossèn veguer dels cunys e moneda, los quals eren set en nombre.

Testes mossèn Espanyol de Castre e Joan Vernet, verguer dels senyors de pahés.

APL, *Llibre de seguretats de la ciutat de Lleida*, reg. 332, f. 133v.

Esmentat per: Felip **Mateu Llopis**, *Datos y documentos para la historia monetaria de Lérida, siglos XIII a XVII*, Lleida, 1945.

8

1520, 24 de febrer. Barcelona

Els consellers de Barcelona escriuen als de Girona i els donen les gràcies per haver-los notificat que havien estat requisats rals de plata barcelonins falsos que es fabricaven a Banyoles.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de lletres closes*, 1516-1520, f. 125.

Citat per Jaume **Carrera Pujal**, *Historia política y económica de Cataluña. Siglos XVI al XVIII*, Barcelona, 1947, vol. 2, p. 2.

9

1533, 3 de novembre. Barcelona

El Consell de 24 de Barcelona acorda donar suport al síndic de la ciutat de Lleida a les Corts en el capítol de prohibir l'extracció i el comerç de rals catalans, però no pas en el de concedir llicència per batre moneda de plata a aquesta ciutat.

Quant en lo que és demanat per lo syndich de Lleida, en los capítols per ell presentats en lo stament real de la dita Cort, que sie provehit no pugen exir traure ni fondre reals de la terra y que en la ciutat de Lleida se puxen batre reals. Lo dit Consell féu deliberació e conclusió que en la provisió de no exir, tràure ni fondre reals de la terra sie consentit per los dits syndichs, y en lo batre moneda y fer reals que se stiga com se sta y se fa de present.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1532-1534, f. 49v.

10

1534. Barcelona

Carta dels consellers de Barcelona als síndics de la ciutat presents a les Corts de Montsó, on els assabenten que seria negatiu que Perpinyà encunyés moneda de billó amb menys lliga que la de Barcelona, ja que s'acabaria de buidar el Principat de bona moneda de plata i d'argent. Expliquen que en aquest moment ja gairebé no circulen rals a Catalunya perquè hom hi guanya més refonent-los, i

també que els ducats s'exporten cap a França.

... de quiscun die que a penes se troben reals per gonyar-se tant en desfer aquells, y los ducats se passen en França.

AHCB, Consell de Cent, *Lletres comuns originals*, 1533-1537, f. 35.

Citat per: **Carrera Pujal**, vol. 2, p. 3.

11

1536, 10 d'abril. Barcelona

A causa de la penúria de moneda menuda i de moneda blanca, el Consell barceloní acorda fabricar 3.500 marcs de menuts i 500 de malles.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1534-1536.

Esmentat a: *Rúbriques*, n. 84, p. 136.

12

1537, 20 de setembre. Lleida

El batlle de Lleida es queixa al Consell municipal que el contraster ha alterat el pes del testó. El Consell General de Lleida acorda recordar-li que al batlle no li corresponen les competències sobre pesos i mesures de la ciutat.

APL, *Consells Generals*, 1533-1539, vol. 429, f. 104.

Miquel **Crusafont**, *Pesals monetaris de la Corona catalanoaragonesa*, Barcelona, 1999, doc. 93.

13

1537, 3 d'octubre. Barcelona

Carta dels consellers de Barcelona al síndic de la ciutat en les Corts de Montsó, on li demanen que continuï reclamant una satisfacció per les pèrdues ocasionades per 5.000 lliures de carlins desmonetitzats i tota mena de moneda de plata retallada que havia recollit la Taula de la ciutat en el passat. Els consellers també l'assabenten que el Consell desestima la proposta presentada a les Corts que

consisteix a augmentar la talla dels croats, sense variar la llei, per tal d'impedir la seva exportació.

[...] E quant en lo pensament tengut per la gran falta que és en tota la terra de moneda de argent y legit per los brassos un memorial, còpia del qual v.m. nos hau tramesa al dit Consell y en presència de aquell legida sobre que-s desminuís del pes a coneguda dels consellers de aquesta ciutat, no tocant a la ley. E que sobre dit fet no se ha res determenat sinó que per via de pensament se és tractat en lo llur bras. Fou deliberat per lo dit Consell que sia sobreseguir en lo dit pensament y que lo stat de la dita moneda se tingue com fins ací se sta, y que v.m. hi ageu a posar dissentiments.

AHCB, Consell de Cent, *Lletres comuns originals*, 1533-1537, f. 191v.

Citat per: **Carrera Pujal**, vol. 2, p. 3.

14

1547. Barcelona

El Consell de vint-i-quatre barceloní desestima un projecte presentat a les Corts que consisteix a augmentar el valor de la moneda, per por als efectes negatius observats en altres països.

Citat per: **Carrera Pujal**, vol. 2, p. 4.

15

1553, 29 d'abril. Barcelona

Ordinació dels consellers de Barcelona en la qual es prohibeix la compravenda de monedes d'argent i d'or, atès que la ciutat s'està quedant sense aquest tipus de moneda, exportada cap a terres on es valora més. Es prohibeix comprar i vendre-les, amb o sense interès, ni canviar-les per sobre del seu valor establert: 24 sous en el cas del ducat, 21 sous l'escut i 24 diners el ral, tant castellà, com aragonès o català, sota pena d'inhabilitació per a càrrecs públics de la ciutat i confiscació de les monedes.

AHCB, Consell de Cent, *Registre d'ordinacions*, 1549-1559, f. 71v-73.

Esmentat a: *Rúbriques*, n. 88, p. 137.

1567, 4 de maig. Barcelona

Els consellers de Barcelona exposen que seria molt convenient que la Taula acceptés les monedes de plata a pes, ja que a Itàlia i altres llocs importen moneda catalana bona i la tornen retallada, en evident dany per al Principat. El Consell de Cent resol no fer cap canvi i ordena al caixer de la Taula i als recaptadors dels drets de la ciutat que es fixin a acceptar només la moneda bona.

Primerament, quant al que és stat preposat que com ab lo memorial o testament dels olim predecessors de dits magnífichs consellers los sia stat molt acomanat y encarregat donassen orde y forma com les monedes de argent corren en la present ciutat y principat de Catalunya se pesassen, per lo que se ha entès que de Itàlia y de altres parts se fa mercaderia de tràure la moneda d'esta terra y après axí aquella com altre la tornen cercenada y trasquilada. Y axò que la maior part de la moneda de argent corrent és trasquilada y mancho de son pes, lo que tot ha redundat en evidentíssim dany de tots los poblats en lo present Principat. E com fins assí la Taula del Cambi o Depòsits de la present ciutat sia stada molt carregada de dites monedes flaques, la qual se ha procurat ab summa diligència despedir aquella de manera que al die de vuy n'í ha molt poca de dita moneda flacha, segons relació ne tenim dels mercaders, e sie cosa certa que obrint ara la dita Taula y entreran grans sumas de moneda de argent, les quals per molt se tinga mirament en no pendre moneda no havent-hi pes, ab lo qual se deguen pasar aquelles, poria resultar en grandíssim dany y perjudici de dita Taula, que per ço lo present Consell veu y determine si convindrie o no dar orde y forma per a que totes les dites monedes de argent corrent se pesen.

...

Lo dit Consell (de Cent), entesa la dita preposició y per evitar alguns inconvenients que acercha de dites coses se porien succeguir y en dit Consell deduhits, féu per so deslberació y conclusió que acercha dites coses, per ara no se annove cosa alguna, ans s'estigua com s'està, y que lo quaxer de la dita Taula y los recep-tós dels drets de la present ciutat sien exortats per a que stiguen advertits en no pendre moneda que no sia molt bona.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, vol. 76, f. 72v-73v.

Esmentat a: *Rúbriques*, p. 137, n. 95.

Citat per: *Carrera Pujal*, vol. 2, p. 11.

17

1568, desembre

Procés contra Antoni X., baster d'Oliana, pel fet de tenir encunys per a fer monedes de dos i quatre rals a casa seva i distribuir ell mateix moneda falsa d'Organyà.

Regestat per: Francesc Carreras Candi, «Monedes del Urgellet», a *Boletín de la Sociedad Arqueológico-Arqueológica, Barcelona*, vol. 5, 1906-1908, p. 140-141.

18

1578, 9 de novembre. Barcelona

El Consell de Cent acorda lliurar 2.000 ducats en moneda de plata castellana al mestre de la seca de la ciutat per tal de continuar la fabricació de moneda de plata catalana, i també acorda efectuar els pagaments ocasionats per la feina de comptar i ennegrir els menuts que estaven desats a la Taula.

Los magnífics senyors concellers, desijant provehir a la indempnitat de la Taula del Cambi o Depòsits de la present ciutat, y dar orde com aquella estinga y romanga fort ab moneda de reals cathalans, per lo que se entès que de la present ciutat se traurien moltes monedes castellaness de argent y aquells porten a tteres y regnes estranys, no sens evidentíssim dany de la present ciutat, dels poblats en aquella e particularment de la dita Taula, del que volent en quant a ells sia possible debitament provehir fent fer reals catalans de moneda castellana e hagen en dita causa tractat dit llur pensament diverses voltes ab los de la quatreta de dita Taula e ab ells apunctat que per lo palloler de la present ciutat sien girats en la dita Taula a micer Miquel Maduxer, mercader y mestre de la seca de la present ciutat, 2.000 ducats en moneda castellana per a que de aquells ne fasse e torne altres tants en reals catalans en la dita Taula. Delliberaren per ço que dits 2.000 ducats per dit palloler sian girats en dita Taula a dit micer Maduxer per dit efecte, prestada primer per ell idonea cautió ab fermances de tornar aquells dins tres dies après que de paraula ne serà request per dits magnífichs senyors concellers e lo clavari o taulers.

E presentades despeses són fetes en ennegrir y comptar los menuts que la present ciutat té en la Taula per a que ennegrits més fàcilment se puguen spedir per haver-n'hi molta nesesitat y fretura en la present ciutat... lo dit Consell feu delliberació y conclusió que les despeses fetes o salaris deguts als argenters y altres que

han ennegrit y comptat los menuts de la present ciutat, vists y examinats los comptes per los taulés y caixés de la Taula de la present ciutat, sien pagats conforme al que és estat conçertat ab ells així per los menuts que ja són ennegrits o se ennegriran, del compte dels mil ducats reservats per a coses extraordinàries e de altres diners de dita ciutat de hont pasar-se puguén.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1577-1578, p. 135 i 136v.

19

1578, 29 de novembre. Barcelona

El Consell Ordinari de Barcelona acorda girar al clavari dos terços dels beneficis obtinguts amb la fabricació de rals de plata catalans, i lliurar el darrer terç al mestre de seca, com a salari.

Los magnífics senyors consellers y la quarteta de la Taula, en dit lloch ajustats, attès que se a dat orde a micer Miquel Maduxer, mestre de la seca, que batés reals catalans dels diners que a dita causa se li són girats...

...feren delliberatió y conclusió que al dit micer Maduxer, per la dita batuda ja feta y altrás se faran, sie donat lo ters de dels emoluments y los restants dos terços sien girats al clavari de dita ciutat en compte ordinari.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1577-1578, p. 165v-166.

20

1591, 29 de novembre. Barcelona

El Consell de Barcelona, d'acord amb la quarteta de la Taula, acorda fabricar 100.000 lliures de rals catalans

Que sien batudes pessés de 4 y de 8 de la Taula fet-ne reals catalans de 2.000 en 2.000 lliures fins en quantitat de 100.000 lliures, donant-ne per ara de present a micer Josep Maduxer, 4.000 lliures per lo caxer de la dita Taula ab pessés de 4, y havent batudes aquelles y fets reals catalans y restituïdes 2.000 lliures fetes re-

als, li-n sien donades altres 2.000 y així consecutivament fins en dittes 100.000 lliures, prestada per ell primer idonea cautió als senyors consellers, clavari y taulers y quatreta de la Taula, de les dites 4.000 lliures, per la qual fàbrica hage de pagar tota la manufactura de dita fàbrica e gastos de aquella y lo que sobrarà se aje de partir per yguals parts entre ell y la ciutat, donant compte als magnífics consellers y quatreta de tot lo gasto de dita fàbrica, de les quals quantitats se li liuraran per rahó de dita fàbrica se'n haja de portar compte al Racional per que-s sàpia los diners li liuraran de tot lo demés y que lo primer ensaig que-s farà se hajan de cridar los senyors consellers y la quatreta de la Taula y regonexadors de monedes.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1590-1591, p. 216 (però esmentat al marge).

21

1592. Barcelona

El Consell de Barcelona aprova noves ordinacions per a l'administració de la Taula de Canvi, darrerament envoltada de problemes. Entre els articles d'aquestes ordinacions destaquen aquests dos:

[...] 9) *Que quan hi hagi necessitat de treure moneda, es treguin primer les peces de plata i els menuts més curts i es guardin les peces d'or i els rals castellans de vuit, quatre i dos, que no poden ser lliurats sense el consentiment dels cinc consellers i els dos taulers.*

[...] 13) *Que cada any, de les peces de vuit i quatre rals castellanés depositades a la Taula, se'n destinin 12.000 lliures per a fabricar rals catalans, 4.000 per a fabricar sous, i 1.000 per a fabricar sisens.*

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1585-1587, p. 156-158.

Carrera Pujal, vol. 2, p. 16.

22

1593, 15 de gener. Barcelona

El Consell barceloní, d'acord amb la quarteta de la Taula, acorda lliurar 4.000 lliures en moneda de plata castellana al mestre de la seca de la ciutat, perquè iniciï la fabricació de rals, sous i sisens.

...ha feta la desliberatió següent: Que attès per lo Consell de Cent y ab lo redreç fet de la Taula de la ciutat a 18 de nohembre propassat és estat desliberat y ordenat que quiscun any sien batudes 12.000 de reals y 4.000 de sous y un milenar de liures de sisens, de la moneda grossa que és en la Taula de la present ciutat per les causes y rahons en dit nou redreç y desliberatió del Consell de Cent feta. Y per so és estat donat larc y bastant poder als magnífichs consellers y quatreta fent aquestes coses ab consell y parer dels magnífichs micer Jeroni Guialmar, Jaume Pineda y micer Jaume Dalmau, advocats de la present ciutat, presents, feren desliberació y conclusió que prestada primer cautió ydonea per mossèn Josep Maduxer, mestre de la seca, 4.000 lliures de moneda grosa de la Taula per posar en executió dit nou redreç y desliberació, y havent après aquell tornades y liurades a la dita ciutat 2.000 lliures, li'n sien liurades altres 2.000 fins a tant que en lo present any sien acabades de batre dites 17.000 lliures. Y per so són spedides les cauthelles necessàries y manat als oficials de la Taula y administradors donen moneda grossa, ab que dit mossèn Miquel Maduxer sie tingut donar y liurar a la dita ciutat, ab reals batuts, 2.000 lliures cada mes de dita moneda batuda y stiga al pacte que l'any 1591 fou amb ell concordat.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*.

1595, 16 d'octubre. Barcelona

El Consell barceloní respon als oficials de la Taula de Canvi que la diferència de pes de la moneda de plata catalana respecte a la castellana es deu a la diferent llei amb la qual estan batudes.

Los magnífichs senyors consellers y quatreta de la Taula, exceptat lo senyor conseller quart, etc., que no obstant lo dupte fet per los oficials y ministres de la Taula, dient que la moneda novament batuda cathalana no pesa tant com la moneda castellana, que fa deu per 100 de tunc, reperant a dita causa de liurar al mestre de la seca altra tanta moneda com ell ha liurada en la Taula de moneda cathalana de peses de 8 y de 4, sie passat avant en dita fàbrica y sie manat a dits oficials de la Taula que liuren al mestre de la seca altra tanta moneda ab peses de 8 y de 4 com ell ha liurada y de aquí avant liurarà en la Taula de moneda cathalana batuda de nou fins a tant sie batuda la suma y quantitat se ha de batre conforme dispon lo nou redreç de dita Taula fet en lo any 1592. Attès que la disminutió del pes fa dita moneda cathalana és la scòria que en dites pessses de 8 y de 4 y ha, y la moneda cathalana és més fina y apurada que la castellana y axí és estat referit per les perso-

nes expertes que són estades cridades per haver-ne parer y s'a entès que per força havie de fer dita disminutió y manco pes.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1594-1595, f. 122.

24

1595, 27 d'octubre. Barcelona

Els consellers barcelonins lliuren a Antoni Àngel Gili, gravador de la seca, els punxons necessaris per a fabricar els encunys que es necessiten per a batre rals i sous de plata.

Los magnífichs consellers liuraren a Antoni Àngel Gili, argenter, gravador de la seca de la present ciutat, los jochs de punjons y testes de fer sous y reals, per obs dels ancunys per a fer sous y reals en la present ciutat, conforme l'orde que al present és donat ab que ferme àpocha de aquells y prometa tenir-los per la ciutat y restituhir tothora li serà demanats y dar-ne bon compte y rahó, lo qual Antoni Àngel Gili n'a fermada àpocha de rebuda y promès attendre y complir dites coses conforme de sobre està contengut, obligant-ne sa persona y béns largament presents per testimonis Miquel Josep Cellers, notari y síndic, y Miquel Calaf, argenter y mestre de la seca.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1594-1595, f. 128.

25

1595, 22 de novembre. Barcelona

La quarteta de la Taula del Consell barceloní acorda pagar 50 lliures a l'argenter Felip Ros, per haver fabricat els encunys de les monedes de plata.

E primerament que a mossèn Felip Ros, argenter, lo qual ha fets certs enqunys de ferro per a fer la moneda de reals que ara la present ciutat fabrica en les cases de les seques, que li sien donades 50 ll., ab tal emperò que ell pague tots los ferros al farrer y tots y qualsevol altres càrrechs que se sien oferits fer per a dits enqunys, les quals se li paguen del compte extraordinari. Y per ço, despedides les cautheles necessàries y oportunes, diem: 50 ll.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1594-1595, f. 141v.

1596. Barcelona

Els consellers de Barcelona i la quarteta de la Taula acorden continuar la fabricació de moneda de plata, atès que només s'havien obrat 7.000 lliures, i demanar al rei que concedeixi a la ciutat privilegi per a batre menuts amb la llei proporcional a quatre rals per ducat, tal com ho havia atorgat a altres ciutats.

Citat per: **Carrera Pujal**, vol. 2, p. 17.

1598, 3 de març. Barcelona

La quarteta de la Taula del Consell barceloní acorda lliurar 2.400 lliures en moneda de plata castellana al mestre de la seca de la ciutat perquè continuï la fabricació de moneda catalana.

...que a mossèn Miquel Calaf, mestre de la secco, sien girades 2.400 lliures del compte extraordinari per a que pos avant la fàbrica de la moneda ab que sempre que(s traurà moneda grossa de la Taula sie servada la delliberació primera ques s'ajen de posar los diners ab una caxa de dos claus per a que no(s pugan convertir sinó en fondre.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1597-1598, f. 56v.